

ORKAN

FÖRSVARSMAKTSÖVNING FMÖ 93

FMÖ 93 ORKAN är den tionde försvarsmaktsövningen (FMÖ) som genomförts.

Sedan FMÖ 91 har omfattande organisationsförändringar beslutats och delvis genomförts i Flygvapnet. Bland annat har vi nu tre flygkommandon (FK) i stället för fyra luftförsvarssektorer.

Syftet med övningen ORKAN, liksom tidigare FMÖ, var att samöva armé-, marin- och flygstridskrafter samt civila funktioner inom totalförsvaret.

FMÖ 93 syftade till att genomföra en samordnad försvarsoperation och därvid samöva förband ur Armén, Flygvapnet och Marinen samt civila funktioner inom totalförsvaret.

Förbanden gavs ökad förmåga att lösa sina krigsuppgifter.

- ★ 36 artilleripjäser
- ★ 36 infanterikanonvagnar
- ★ 24 pansarbandvagnar
- ★ 60 stridsfartyg och båtar
- ★ 190 stridsflygplan och helikoptrar
- ★ 2 800 terrängfordon, last- och personbilar

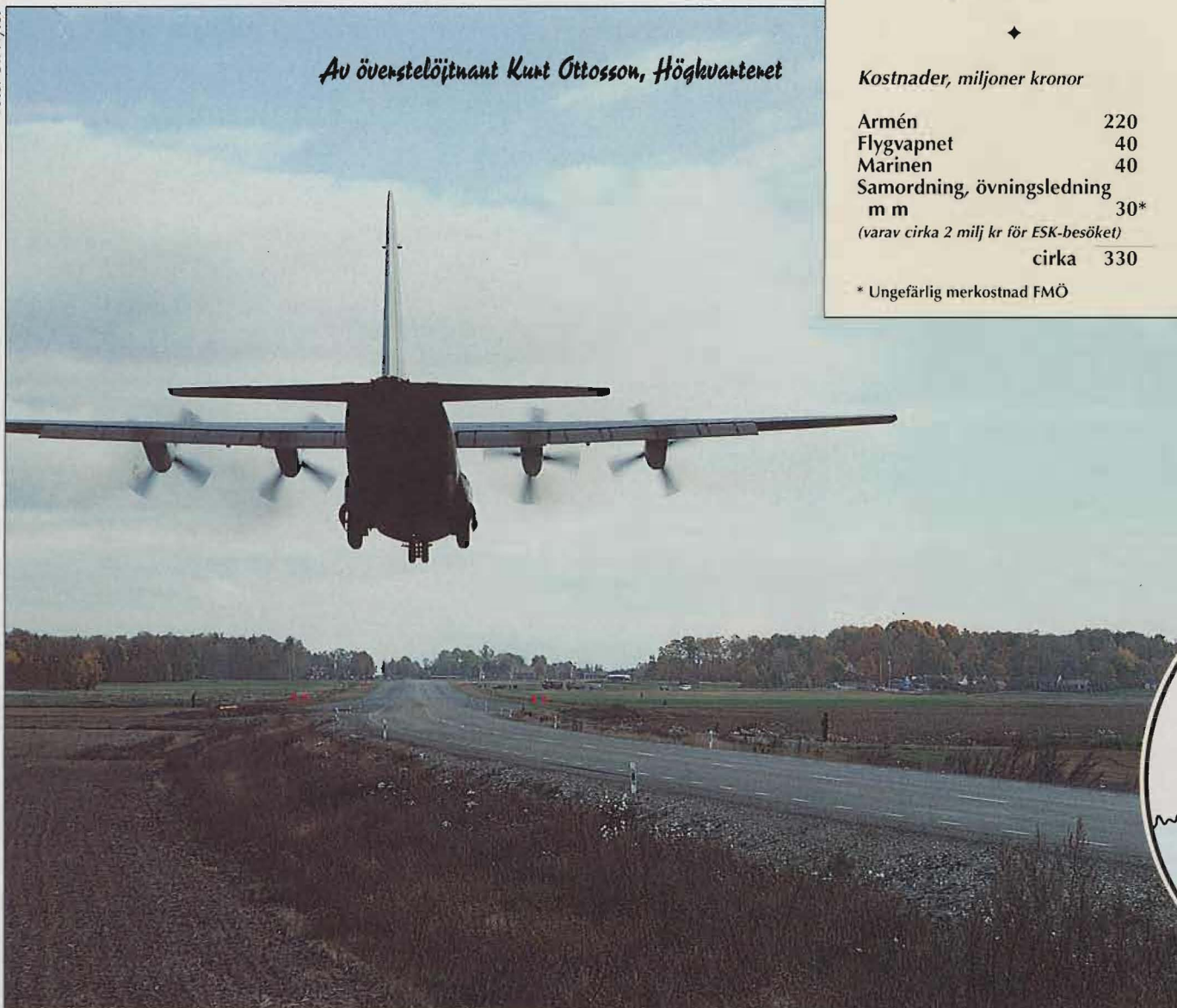
Kostnader, miljoner kronor

Armén	220
Flygvapnet	40
Marinen	40
Samordning, övningsledning	30*
m m	
(varav cirka 2 milj kr för ESK-besöket)	
	cirka 330

* Ungefärlig merkostnad FMÖ

Av överstelöjtnant Kurt Ottosson, Högkvarteret

Foto: Ulf Nyblom

Övningen genomfördes i Mellersta militärområdet (milo M) och Mellersta flygkommandot (FK M). Övningsledare var militärbefälhavaren i milo M. Biträdande övningsledare flyg var översten av första graden **Kent Harrskog**.

Totalt deltog i övningen ca 20.000 man varav ca 3.000 man ur Flygvapnet.

Av erfarenheterna efter övningen framgår att den övervägande uppfattningen bland de övade och övningsledningen är att ORKAN varit en bra övning. För samövning av försvarsmaktens olika delar och för samövning av försvarsmakten och det civila totalförsvaret krävs försvarsmaktsövningar.

Stort intresse från utlandet

Enligt WIENDOKUMENTET 1992 om förtroende- och säkerhetskapande åtgärder skall en övning av ORKAN omfattning föranmälas till ESK-staterna. Sverige var också skyldigt att inbjuda observatörer från andra länder. För att hantera observatörsverksamheten organiserades en särskild grupp i den centrala övningsledningen.

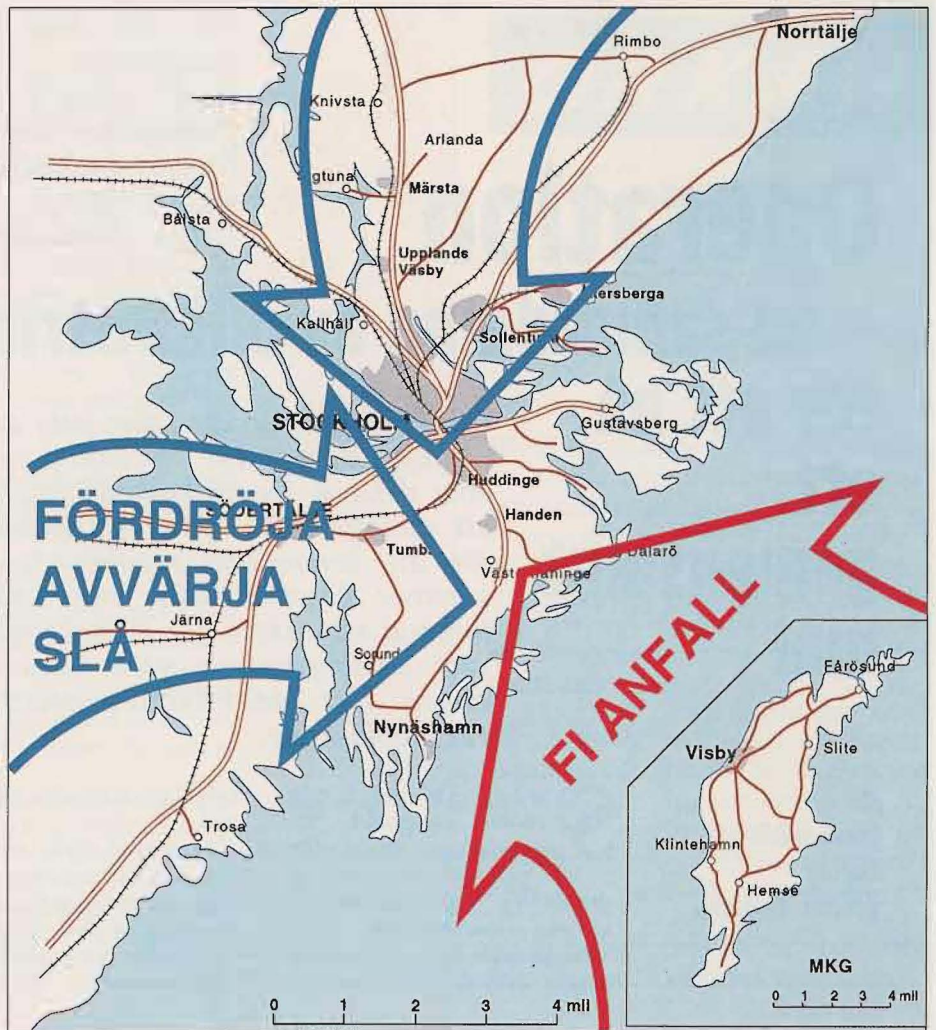
Det kom 30 observatörer från 16 länder. Efter avslutad observation framfördes att samtliga observatörer var ense om att:

- ▶ *Wiendokumentets anvisningar för observation hade följts och att observationen hade präglats av öppenhet och insyn.*
- ▶ *Inget hot enligt Wiendokumentets definition hade kunnat upptäckas.*
- ▶ *Wiendokumentets anda och bokstav hade följts och observationen hade varit en förtroendeskapande åtgärd.*

God flygsäkerhet

Övningen präglades av ett högt flygsäkerhetsmedvetande från ledningsnivå till mekaniker, radarjaktledare, flygledare och piloter.

Trots en omfattande flygverksamhet med många förband, ledningsorgan och baser inblandade inträffade få allvarliga händelser. Det allvarligaste var en motorstörning med en J 35J Draken. Piloten gjorde en bra insats och lyckades utan missöden landa flygplanet.

Hur klarade Flygvapnet kriget?

Operativ ram

Den operativa ramen för övningen var ett fientligt angrepp mot milo M då vår mobilisering inte hunnit slutföras. Vissa beredskapshöjningar skedde fyra-sex veckor före angreppet. En till två veckor före angreppet genomfördes begränsade inkallelser. Angreppet mot milo M inleddes på morgonen den 24 september. Då inleddes också förbandsskedet för de deltagande flygvapenförbanden. Övningen pågick sedan dygnet runt till och med den 29 september – i sex dagar, således.

Flera övningsändamål

Det övergripande övningsändamålet var att stridskrafter ur samtliga försvarsgrenar skulle övas i en samordnad försvarsoperation. Förbanden skulle härigenom ges ökad förmåga att lösa sina krigsuppgifter.

Inom ramen för det övergripande övningsändamålet skulle flygstridskrafterna luftförsvara militärområdet samtidigt med samordnade attackflyginsatser mot mark- och sjömål, under rättelseinhämtning med spaningsflyg samt omfattande transportflygverksamhet. Totalt var 81 detaljövningssän-

Operation

– en samordning av olika stridskrafter för att nå ett gemensamt mål

Av
kommendör-
kapten
Fjörgen Eriksson

Stridsflyg och örlogsfartyg kommer sannolikt att användas för att skydda de luft- och sjötransporter som genomförs. Luftlandsättnings- trupper, marininfanteri och mekaniserade förband bedöms kunna utnyttjas för att ta,

För att den breda läsekretsen lättare skall förstå bakgrundsfilosofin till försvarsmaktsövningen ORKAN eller andra försvarsgrens-

gemensamma övningar lämnas följande principtext om Försvarsmaktens operationer och operativa ledning.

Om Sverige utsätts för ett militärt angrepp med syfte att ockupera hela eller delar av landet kommer angriparen att utnyttja olika typer av stridskrafter för att genomföra anfallet. Sannolikt kommer flygstridskrafter och sabotageförband att insättas för att bekämpa bl a vårt ledningssystem, våra kommunikationer, vårt eldistributionssystem samt vår mobilisering.

ställa att största totala effekt erhålls genom att stridskrafterna stödjer varandra eller stöds av andra resurser. På så sätt överstiger den totala effekten den som skulle erhållits om stridskrafterna insatts var för sig. En sådan samordning benämns *operativ ledning*.

Försvarssamordning

behålla och utvidga ett brohuvud.

Angreppet måste med andra ord genomföras som en *operation*, dvs stridskrafterna insätts samordnade med varandra för att erhålla största möjliga effekt.

Samordningen skall säker-

Även en försvarare måste, för att erhålla hög effekt av sitt försvarssystem, samordna stridskrafterna i en försvarsoperation. I vår försvarsmakt utövar Överbefälhavaren (ÖB) *övergripande operativ ledning* inom landet och de tre militär-

Foto: Carl-Erik Paulin

områdesbefälhavarna (MB) operativ ledning inom sitt militärömråde. Både ÖB och MB har till sin hjälp varsin stab sammansatt av officerare ur alla försvarsgrenar.

ÖB:s ledning består i huvudsak av att ange mål för stridsverksamheten inom olika delar av landet. Vidare att fördela försvarsmaktens stridskrafter och övriga resurser så att respektive MB får goda förutsättningar att lösa sina uppgifter. Av ÖB angivna mål kan vara olika mellan militärömrådena. Målen kan dessutom förändras över tiden beroende på händelseutvecklingen.

1 + 1 måste bli mer än 2

MB:s uppgift är att utnyttja förbanden så att största möjliga effekt erhålls över tiden. En klok operativ ledning samordnar förbandens verksamhet så, att den totala effekten av varje förband blir större än om förbanden skulle ha insatts enskilt. Att leda operationer är alltså ingen exakt vetenskap – ett plus ett skall bli mer än två! Det är därför som ledning av operationer i militär facklit-

teratur ibland kallas "operationskonst".

Samordning inom ramen för en försvarsoperation kan exemplifieras med nedanstående situationer:

► **Anfall med både attackflyg och ytattackfartyg** mot en fiendlig sjötransport samordnas i tid så att vapenverkan nås i målområdet samtidigt. Detta innebär bl a att motståndarens luftförsvar splittras och anfallande förband får bättre effekt.

► **Markstridskrafter** tar grupperingsterräng för rörliga kustartilleriförband i eller nära motståndarens brohuvud. Pjäserna kan då verka mot fiendens förstärkningstransporter till brohuvudet. Det är lättare att bekämpa markstridskrafter transportpackade ombord än när de är stridsgrupperade iland.

► **Luftvärnsförband** försvarar flyg- och sjöstridskrafternas baser så att dessa kan bibehålla högt stridsvärde trots förbekämpning. På så sätt kan de utveckla hög effekt i samband med huvudangreppet. ■

ORKAN

(Forts från sid 19)

damål formulerade för flygvapenförbanden.

Försök med "flygkommandoorganisation 96"

Bland de många detaljövningssändamålen bör nämnas försök med "flygkommandoorganisation 96". Överbefälhavaren gav direktiv för försöken i sin inriktning av FMÖ 93. Flygkommandoorganisation 96 skall tillämpas senast från den tidpunkt då C E 1 och eskaderstaben (E 1) utgår ur krigsorganisationen.

Försöken innebar följaktligen att C FK M utövade ledning av allt flyg på A-sidan utom TP 84, TP 85 och det civila transportflyg som deltog.

C E 1:s uppgift under ORKAN var att på uppdrag av C FK M företagsleda attackflyg samt att organisera och representera ett antal högkvarterfunktioner, bland annat för ledning av de centrala transportflygresurserna.

Försöket genomfördes utan tillgång till de informationssystem som är pla-

Foto: Carl-Erik Paulin

nerade. Trots detta erhöjls många värdefulla erfarenheter. Bland annat konstaterades behovet av kvalificerade informationssystem för ledning av flygstridskrafter. Flygvapnets planerade satsning är riktig!

Hotbild

För flygstridskrafterna i milo M är hotet på havet och i luften det mest påtagliga. För en bra övning krävs en realistisk hotbild. För att åstadkomma detta under ORKAN fanns det kvalificerade B-styrkor.

Till sjöss opererade **B-sjö** med fartyg som bland annat var utrustade med luftvärnssystem. Dessa utgjorde ett hot mot vårt flyg, då det opererade över havet.

B-flyg representerade angriparens flyg med bomb-, attack-, spanings-, jakt-, transport-, stör- och ledningsflyg. De senare var av AWAC-typ (=flygande stridsledningscentral) med jaktskydd. De ledde B-jakt och störflyg mot våra flygföretag. Detta skapade problem som ställde stora krav på vår förmåga att uppträda flexibelt med flygstridskrafterna.

Stort flygövningsområde

Flygövningsområdet sträckte sig söderut från latitud 61° 30'N (20 km norr Söderhamn) över svenskt territorium och fritt hav.

Ett luftstridsområde var upprättat inom flygövningsområdet. Det täckte milo M och delar av milo S.

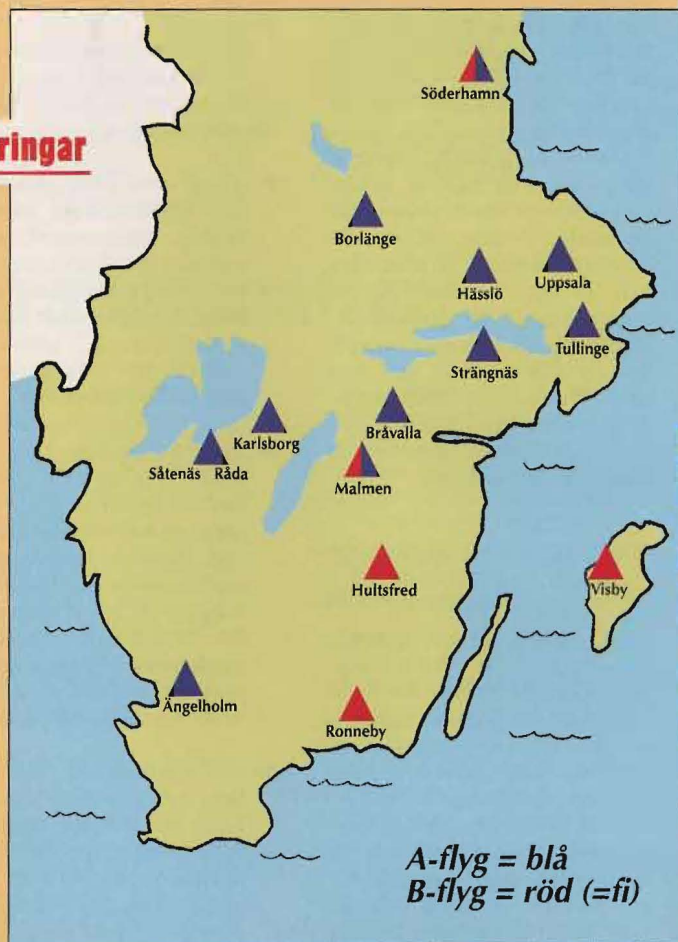
Momenttider för god flygsäkerhet

Före och under FMÖ 93 hade massmedierna inslag om övningens negativa konsekvenser för den civila luftfarten. Kritiken riktades oftast mot Flygvapnet.

Riksdagen har ställt krav på vårt försvar. För att försvaret skall fungera måste det övas. För att en övning skall bli bra krävs att en realistisk hotbild skapas. Det innebär för Flygvapnets del omfattande anfallsverksamhet på alla höjder och med olika former av störning. Att under sådana förhållanden blanda civil och militär verksamhet är olämpligt. Flygsäkerheten påverkas negativt. De är särskilt påtagligt inom milo M med stockholmsområdet och den omfattande civila flygverksamhet som pågår där.

Som brukligt är vid planering av större övningar tillsattes en arbetsgrupp, Ag Lufrum, med personal ur Luftfartsverket och Flygvapnet. Med

Flygbaseringar

Huvuddelen av markstriden under FMÖ 93 genomfördes i södertörnsområdet. Trots att Flygvapnet genomförde många flygplansföretag fanns det marksoldater på Södertörn som undrade var Flygvapnet fanns. Förutom lätt attackflyg såg man mycket lite av försvarsflygverksamheten.

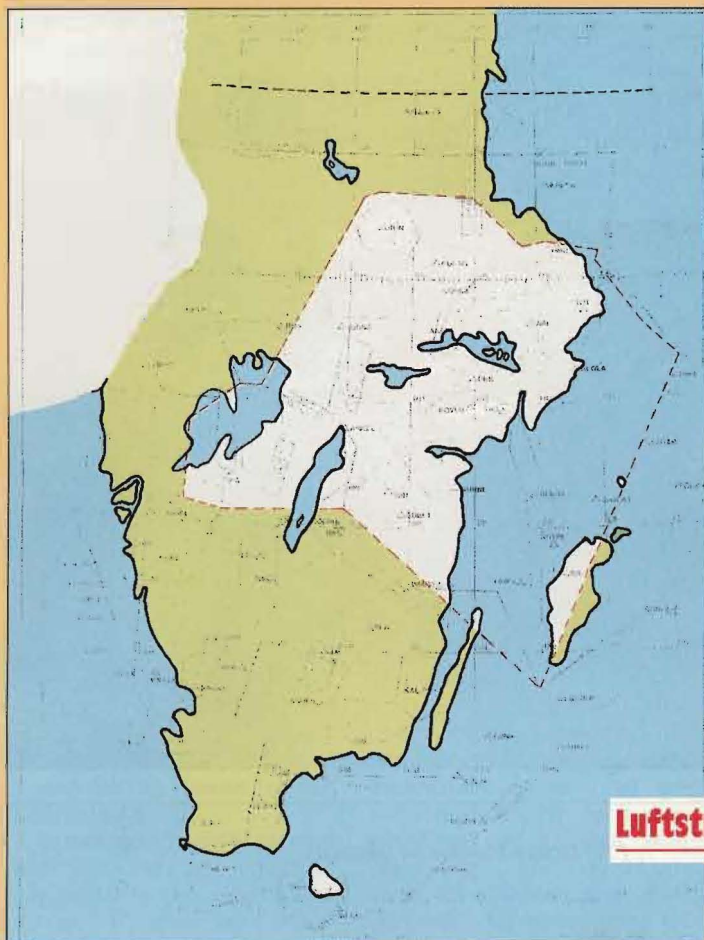
Om Mellersta Flygkommandot hade till uppgift att till exempel jaktförsvare verksamhet på Södertörn, innebar inte detta att jaktflygplanen skulle ligga över Södertörn. Vårt jaktflyg gjorde normalt sina insatser långt från skyddsobjektet för att säkert nå verkan mot angriparens flyg, innan detta nådde det område som vårt jaktflyg skulle skydda.

På motsvarande sätt gjorde attack- och spaningsflyget sina insatser medan angriparen befann sig på havet i riktning mot Sverige. Där angriparen var som sårbarast.

Av dessa skäl sågs inte mycket av Flygvapnets insatser ... just över Södertörn. Men hade inte Flygvapnet verkat mot angriparens transporter innan dessa anlände med förstärkningar m m hade utgången av "kriget" blivit en annan. ■

Var Flygv

Luftstridsområde

var apnet?

Foto: Peter Liander

flygbolagens turlistor och annan statistik som grund utarbetade gruppen ett förslag till "militära momenttider". Tider under vilka den militära flygverksamheten kunde koncentreras medan den civila belades med vissa restriktioner. Utanför militär momenttid skulle den civila flygverksamheten ha företräde medan den militära begränsades.

"Ag Luftrum" utarbetade också ett förslag till förändrad luftrumsorganisation under militär momenttid. Det innebar ändringar i det kontrollerade luftrummet samt upprättande av restriktions- och farligt område.

Arbetsgruppens förslag till momenttider och luftrum presenterades för berörda civila luftrumsbrukare i december 1992. Vissa förändringar gjordes med anledning av synpunkter från civilflyget. Momenttider och luftrum tillkännagavs i AIP SUPPLEMENT den 1 juli 1993.

Därefter gjordes ytterligare förändringar bl a med hänsyn till flygtrafiken till Gotland.

Syftet med hela denna procedur var att skapa bästa möjliga förutsättningar för att kunna genomföra en övning med stor realism och bibehållen flygsäkerhet. Det var ett givande och tagande både från civil och militär sida.

Växlande väder

Vädret var växlande. Det utgjorde dock inget hinder för övningsverksamheten. Höga vindstyrkor den 25 och 26 september innebar emellertid att övningsledningen fick utfärda restriktioner för flygning i vissa områden över hav.

"Hela" Flygvapnet deltog

Samtliga Flygvapnets staber, flottiljer och skolor bidrog med personal till FMÖ 93. Personalen deltog antingen i krigsförbanden eller i övningsledningen.

Repetitionsutbildning genomfördes av basförbanden vid Hässlö, Strängnäs och Tullinge samt av vissa lednings- och sambandsförband.

Fem jaktflygdivisioner (varav en Draken-division), en attackflygdivision, två attackflyggrupper, en lätt attackflygdivision, två spaningsflygdivisioner, två flygräddningsgrupper och fyra transportflygdivisioner deltog. Dessutom deltog civila Boeing 737 och SAAB 340.

För att säkerställa samverkansmög-

▶ B-sidan	1183
▶ A-sidan	1645
● Jakt	656
● Attack	442
● Spaning	165
● Transport	382

ligheterna för den lätta attacken (SK 60) deltog två flygsamverkansgrupper.

B-sidans flygförband skapade en förhållandevis realistisk hotbild.

Totalt genomförde A- och B-sidan **2828** flygplansföretag. Dessa genererade minst samma antal klargöringar och ett antal service-åtgärder. Uppgifter som löstes av **klargörings- och serviceförbanden**.

Flygtrafikledningen hade att hantera de 2828 flygplansföretagen i samband med start- och landning.

Strilorganisationen genom ett stort antal ledningsuppdrag, ofta under svåra förhållanden med störning och många samtidigt inblandade flygplan.

Huvuddelen av **jaktstarterna** resulterade i kontakt med angriparens flyg.

Attackflygförbandens skarpskjutningar genomfördes med gott resultat.

99,5 procent av beordrade **spanings- och transportflygföretag** löstes.

Jaktflygförbandens förmåga att utföra jaktskydd av våra offensiva företag förbättrades.

Förmågan att planera och genomföra samordnade insatser jakt-attack-spaning utvecklades. Hotbilden tvingade fram flera bra lösningar.

Attack- och spaningsflygförbanden (AJ och S 37 Viggen) utnyttjades även i jaktförsvaret. Spaningsflygförbanden genomförde attackflygföretag med sjömålsrobot.

Många värdefulla erfarenheter har vunnits inför övergången till AJS 37-förband. Inte minst vad beträffar ledningen av dessa förband.

Vid Hässlö genomfördes landning på kortbana (E18) med flygplan 37 Viggen. – TP 84 Hercules landade på kortbana i Västergötland. Omgruppering av klargörings- och luftvärnsrobotförband genomfördes med TP 84.

Flygräddningsgrupperna (FRÄD) utsattes för ett stort antal övningsmoment. Erfarenheterna av HKP 10 Super Puma är goda. Ledningen av FRÄD-företag behöver förbättras.

Samordnade insatser med sjömålsrobot har genomförts från kustartilleri – fartyg – flyg. – Samverkan mark-, sjö- och flygstridskrafter har genomförts.

● ● Det ovan nämnda är exempel på verksamhet som genomförts under FMÖ 93.

Vi kan konstatera, att Flygvapnet löser sina uppgifter mycket bra. Likväl kan vi bli än bättre. ■

J 32E Lansen gav flygföretagen realistisk störning.

Foto: Peter Liander

J 35J Draken klargörs för jaktinsats.

Foto: Peter Liander

TP 84 Hercules redo för start från landsväg.

Foto: Ulf Nylof

Förtroendet för försvaret förändrades inte generellt sett som ett resultat av övningen "Orkan". Man kan konstatera, att de negativa förändringar som denna typ av mätningar brukar ge inte var signifikanta under "Orkan". Pluton- och kompanibefälens förtroende för försvaret var signifikant högre än för övriga grupper. Det är ett vanligt mönster att befälsgruppens förtroende är högre.

Detta är ett av omdömena som ges i den undersökning som militärbefälhavaren i Milo mitt beställt gällande informationsverksamheten under FMÖ 93 "Orkan" och som färdigställts av till Högkvarterets Informationsavdelning knutet repetitionsförband.

Uppdraget. – Avsikten med analysen var att utvärdera effekterna av den information den militära personalen, såväl värnpliktiga som befäl av alla kategorier, erhållit före och under övningen. Med information avsågs de olika utskick som gjorts till deltagarna före övningen samt fälttidningar och annat skriftligt material som delats ut under övningen och slutligen den information om vad som hände under övningen som delgavs av militära chefer som orienteringar.

Uppdraget omfattade även att utvärdera deltagarnas attityder och förtroende för sig själva i sin befattning, sitt förbands förmåga samt förtroende för försvaret i allmänhet.

Syften

Undersökningen har två syften. För det första avser den att analysera militärbefälhavarens informationsverksamhet enligt ovan angivna avgränsningar. Undersökningen skall därvid även mäta attitydförändringar hos den inkallade personalen mellan de två undersökningstillfällen som analysen bl a innehåller. Eventuella attitydförändringar som skulle mätas rörde **inställningen till försvaret** i stort och **tilltron till de egna förbandets förmåga** att lösa sina krigsuppgifter. Vissa frågor som ställts är jämförbara

med de som Styrelsen för Psykologiskt Försvar riktar till allmänheten i sina opinionsundersökningar.

Ett andra syfte är att ge erfarenheter och kunskaper om förmågan hos Högkvarterets informationsavdelning att genomföra denna typ av studier. Resultatet av studierna skall kunna utgöra underlag till användbara slutsatser som skall utmytna i konkreta förslag till åtgärder.

Högkvarterets interna erfarenheter skall utgöra en del i bedömningsunderlaget för en kommande översyn av Högkvarterets framtida informationsorganisation samt valet av medel och metoder inom denna.

Sammanfattning

Motståndsvilja och förtroende för egen förmåga låg högt redan när övningen började. En viss ökning av förtroendet för egen förmåga kan urskiljas hos befälsgrupperna, medan de menigas förtroende minskar.

Den undersökta personalens inställning till repetitionsövningar var positiv redan när övningen började. Den förändrades inte generellt sett under övningen. Man kan dock konstatera en tendens, att förbanden rör sig i olika riktningar. Två förband har en vikande tendens medan två har en oförändrad eller ökande profil.

Befälsgrupperna ligger i utgångsläget högre än de meniga. Vid eftermätningen kan man utläsa, att pluton- och kompanibefälens efteråt är mer positiva till repetitionsövningar än när övningen började.

Flyg- och arméförbanden ansåg sig ha fått bra information om övningens syfte och mål inför övningen. I slutet av övningen kan man utläsa en ökande tendens hos tre av förbanden och en vikande hos det fjärde.

När det gäller kunskap om basfakta som delgivits deltagarna i övningen genom det informationsmaterial som sänts ut, kan det sägas vara generellt gott. Befälsgrupperna ligger även här klart över de övriga.

Meningsfull + bra

På frågorna om man trodde att övningen skulle bli respektive ansåg om den hade varit meningsfull och givit högre kompetens i befattningen, kan man inte utläsa någon generell tendens i hela gruppen. I huvudsak kan man säga, att huvuddelen av den undersökta personalen anser sig ha en bibehållen kompetens efter övningen. Pluton- och kompanibefälens ansåg i högre grad än övriga att övningen skulle bli respektive hade varit meningsfull.

På frågan om man tyckte att övningen varit bra eller dålig anser man generellt, att övningen varit bra. Ett undantag finns och det är gruppbefäl och meniga vid stabsgranatkastarkompaniet ur IB I. I övrigt kan konstateras att det knappast finns några skillnader mellan förbanden. När man tittar på de olika personalkategorierna, följer även de varandra oberoende av förband.

Undersökningen gjorde ett försök till att mäta vad soldaterna visste om "världen utanför" Orkan. På frågorna om man läst fälttidningen och dagstidningar kan man urskilja vissa tendenser. Arméförbanden har i klart mindre omfattning haft tillgång till tidningar än övriga undersökta enheter. Vid stabsgranatkastarkompaniet har det funnits minst med exemplar av både fälttidningen och av dagstidningar. Inom övriga förband tycks fälttidningen haft en bra spridning.

Radiolyssnandet undersöktes också. Även här ligger armé-

förbanden lågt. Radiolyssnandet tycks ha varit mest utbrett i transportkompaniet.

Generellt visade man inom samtliga förband dålig kunskap om vad som hade hänt i omvärlden under de dagar övningen pågick. Att notera är att samtidigt pågick som intensivast krisen i Moskva med drabbningen kring det Vita huset.

Intervjuad:

167. basbataljonen, FK M

De besökta delarna av förbandet präglades av att vara högt specialiserade för flygbastjänsten – antingen vid klargörning eller närskydd. Många kom ihåg att de fått någon form av information hem och som av de flesta upplevdes som relevanta. Få kom dock ihåg något konkret.

Generellt var stämningen god och ambitionsnivån hög. Få tycktes känna sig oinformerade trots att de varken lyssnade på radio, läste tidningar eller följde fälttidningen.

Många visste i stort vad som hände under övningen men var inte särskilt välinformerade lokalt. Kompani- och plutonchefer borde ha ägnat mer tid åt den lokala informationen.

I övrigt varierade informationsläget starkt mellan de olika besökta enheterna. Det fungerade bäst på det väl samövade och nyligen grundutbildade närskyddsförbandet, där de allra flesta kände varandra väl sedan tidigare. De hade en mycket god uppfattning om både övningen i stort och det egna förbandets uppgifter. Pluton- och gruppchefer ägnade mycket tid åt att informera sin personal.

Informationsläget var sämst på den enhet (koktross) där chefen inte heller i övrigt tycktes fungera väl och förbandet inte tidigare samövats. Skillnaden mellan de två besökta koktrossarna var påtaglig. Den plats där informationen var god hade också en chef som både tog ansvar, delegerade och informerade på ett föredömligt sätt. ■

Red.